

Qədim yurd yerlərimiz

Ordubad əsrlərdən üzü bəri maraqlı yurd yeri olub. Tarixi çox qədimlərə gedib çıxır. Dəniz səviyyəsindən 850 metr yüksəklikdə yerləşən bu şəhərin bol sulu çeşmələri, barlı-bərəkətli meyvə bağları, mehriban insanları həmişə bura gələn səyyahlar üçün əməlli-başlı mövzu olub.

Ötən əsrin məşhur səyyahı Hacı Zeynalabdin Şirvani “Bustanüs-səyahə” kitabında yazır: “Ordubad ürəkəçən gözəl bir şəhərdir. Ora adama fərah verən yerdir. Onun möhkəm qalası, bol suyu və çoxlu bağları vardır. Meyvəsi bol və dadlıdır. Havası insana sağlıq verir. Adamları surətca gözəldir”.

Başı göylərə çatan çinarlar bu qədim şəhərin tarixinə əsrlərdir, şahidlik edir. XX əsrin əvvəllərində buranı ziyarət etmiş Nefodov adlı səyyah yazıb: “Ordubad öz daş-qaşı ilə parıldayan qənirsiz gözəbənzərdir. Ordubad çinarları təbiət tamaşası, el yaraşığıdır. Bu yurdun çinarları da torpağı kimi qədimdir”.

XIX əsrdə polyak tədqiqatçısı A.Pet-zold, fransız yazıçısı A.Düma və başqaları öz yazılarında bu gözəlliyi vəsf edib, Ordubad çinarlarının möhtəşəm vüqarına heyran qaldıqlarını bildiriblər. Arxeoloji qazıntılar zamanı əldə olunmuş abidələr Ordubadın tarixinin 7 min il əvvələ söykəndiyini göstərir. Müxtəlif dövrlərdə burada aparılmış tədqiqatlar şəhərin zəngin mədəniyyətə malik olduğundan xəbər verir.

Bu yurd yeri məşhur ipəyinə və burada yetişdirilən meyvələrinə görə də tanınır. Belə ki, Ordubad ipəyi hələ XVI əsrin ikinci yarısından etibarən avropalıların məişətində əvəzəlməz parça kimi tanınır. 1875-ci ildə şəhərdə buxar mühərriki ilə işləyən ipəksarıma fabriki olub. 1886-cı ildə ipək istehsal edən 4 iri ipəksarıma müəssisəsi fəaliyyət göstərmişdir.

Ordubad şəhəri XIX əsrin ikinci yarısı, 1920-ci illərin əvvəllərində Rusiya bazarlarını da yüksəkkeyfiyyətli xam ipək, ipək parça, habelə quru meyvə ilə təchiz edən mühüm mərkəzlərdən olub. Avropa-tipli baramaçaq fabriklərin tikilməsinə burada 1870-ci ildə başlanılıb. Nəhayət, 1928-1929-cu illərdə 12 kiçik ipək fabriki birləşdirilərək Ordubad İpək Kombinatı yaradılıb. Əsrlər boyu Ordubad ipəyi gözəlliyi və keyfiyyəti ilə ad qazanaraq beynəlxalq festivallarda mükafatlara layiq görülmüşdür.

Qoca Şərqin ənənəvi şəhərlərindən fərqli olaraq, Ordubad həm də şəhər inf-

Bu kəhrizlərin inşası zamanı mühəndislik prinsiplərinə düzgün əməl olunub. Kəhrizlərin həm qidalanma zonalarında, həm də sudan istifadə yerlərində yüksək

...Yol gedir Ordubada

Burda tarixlərin çox nişanı var

sanitariya mədəniyyəti normalarına riayət edilib. Kəhriz quyuları elə etibarlı yerlərdə mühafizə olunub ki, oraya heç bir yerüstü lil və ya çöküntülər daxil ola bilmir. Kəhrizlərin yer səthindən 3-10 metr dərinlikdə

sərin olmasına imkan verib. Eyni zamanda, hər kəhrizin suyu əhalinin təsərrüfat sayına görə bölünüb. Beləliklə, saxsı borular şəhərin alt hissəsində labirint kimi dolanaraq əhalinin suya olan tələbatını ödəyib.

Ordubad sirli bir aləmdir. Bu aləmdə tarix də var, mədəniyyət də, milli köklərə bağlı özünəməxsusluq da. Şəhərdə keçmişin xatirələrini özündə yaşıdan “Cümə” məscidi, “Qeysəriyyə” tarixi abidəsi, Buxxana binası, XVIII-XIX əsrlərə aid məscidlər var. Şəhərin mərkəzində yer-

məhəllələrə nisbətən kiçik məhəllələr də var ki, bu məhəllələrə “Bəylər”, “Qoşqar”, “Qaraçanaq”, “Dilbər”, “Əngəş”, “Əsgər-xan”, “Varsan”, “Körpübaşı”, “Düz”, “Musa tənği” və sairə misal göstərmək olar.

Əsas məhəllələrin hər birinin öz böyük məscidi var ki, bu məscidlərin də ümumi sayı beşdir. Sonralar məhəllədaxili kiçik məscidlər də tikilib. Ancaq məscidlərin heç birinin minarəsi yoxdur. Minarəni məscidin damında yerləşən səki əvəz edir. Oraya isə kiçik pilləkənlərlə qalx-

yüzlərə dayanan 5 böyük çinar ağacının olması da təsadüfi deyil.

Eyni zamanda nəzərə alaq ki, şəhərin planında da beş istiqamət nəzərə çarpır. Belə ki, şimaldan Yuxarı Əylis kəndinə, şimal-şərqdən Gənzə kəndinə (Gənzə çayından keçməklə), şərqdən qədim qəbiristanlığa, cənubdan Təbriz şəhərinə, cənub-qərbdən Naxçıvan şəhərinə uzanan istiqamətlər aydın seçilir. Ordubadlı şərqşünas Cabir Cabbarovun dediyinə görə, türk-islam mədəniyyətinin inkişafına böyük töhfələr vermiş Ordubadda beş əsas böyük məhəllə, beş böyük məscid, əsas meydanıdakı beş uca çinar və beş istiqamət böyük İslam Peyğəmbəri və dörd xəlifənin timsalında rəmzi sayı əks etdirir.

Ordubadın qədim küçələrində diqqətçəkən elementlərdən biri də keçmişdə şəhərdə tikilmiş evlərin bir çoxunun divarlarında ağac dirəklərindən istifadə olunmasıdır. Həmsöhbətimiz bildirir ki, evin və ya hər hansı bir tikilinin hörgüsü zamanı istifadə olunmuş bu ağacın adına “qətlə” deyirlər.

Sərt qələmə dirəklərdən bölünərək hazırlanmış bu qətlələri evin həm eninə, həm də uzununa olan divarlarında istifadə ediblər. Belə ki, yerdən, təxminən, bir metr hündürlükdə, daha sonra isə iki metr və ya daha çox hündürlüklərdə qətlələr divar boyu uzadılmış şəkildə qoyulub. Ordubad şəhəri aktiv seysmik zonada yerləşdiyinə görə buradakı evlərin zəlzələyə qarşı davamlı-lığı qətlələrlə təmin olunub ki, bu da güclü titrəyişlər zamanı tikilinin ağırlığını sabit şəkildə saxlamağa öz mühəndislik töhfəsini verib.

Qədim Ordubad maraqlı, eyni zamanda, sirli aurası ilə bu gün də bura yolu düşən hər kəsi heyratlandırır. Şəhər o qədər ecəzkardır ki, hər dəfə burada olanda yeni bir aləmlə qarşılaşırsan. Elə buna görə də Ordubad 1977-ci ildə qoruq şəhər elan olunub. Azərbaycan xalqının ümummillili lideri Heydər Əliyev buranı “Azərbaycanın incisi” adlandırır.

Təsədüfi deyil ki, “...Azərbaycanın tarixi və mədəni irsinin nadir nümunələrindən olan Ordubad şəhərinin ərazisində yerləşən abidələrin daha yaxşı qorunması, təbliği və idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi məqsədilə...” ölkə başçısı İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə ötən il Ordubad Tarix-Memarlıq Qoruğunun ərazisi “Ordubad” dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğu elan edilib. Artıq bu istiqamətdə lazımı işlərin görülməsinə başlanılıb.

maq mümkündür. O ki qaldı məscidlərdə minarələrin olmamasına, bunun da səbəbi ondan ibarətdir ki, Ordubad şəhərinin yerləşdiyi coğrafi ərazi düzənlik deyil.

Şəhər yuxarıdan aşağıya doğru maili şəkildə yerləşib. Bu isə səsin yuxarıdan

ləşən “Cümə” məscidi qədim memarlıq abidəsi kimi indi də bura gələnləri heyratə salır. Onun 1275-ci ildə tikildiyi qeyd olunub. Lakin 1903-cü ildə məscid təmir edilərkən tapılmış bir kərpicin üzərində “III tarixi-hicri Ər-Rəşid” sözləri onun yaşını 500 il də artırır.

Məscidin giriş qapısına vurulmuş lövhədə 1607-ci ildə Şah Abbasın verdiyi xüsusi fərmanın mətni yazılıb: “Ordubadlılar əməksevər, qoçaq və işgüzar adamlardır. Nəsirə Tusinin yüksək nəslinin burada davamı üçün adıçəkilən qəsəbənin əhalisi bütün vergilərdən azad edilir”. Yeri gəlmişkən, “Cümə” məscidinin qarşısındakı qəbirlərdən biri Tusinin nəvələrindən olan Mirzə Üneyət Nəsirə Tusinin qızı Şəraf xanımın qəbridir.

XVI-XVII əsrlərə aid ikimərtəbəli mədrəsə binası isə orta əsrlərdə dinin, elmin inkişafında mühüm rol oynayıb. Bu mədrəsədə vaxtilə təkcə dini deyil, dünyəvi elmlər də tədris olunub. Nadir şahın dövründə mədrəsədə zamanın tələbinə uyğun olaraq memarlar, hərbi mütəxəssislər yetişdirilib. Hətta bu hərbi mütəxəssislərdən bir çoxu sonralar Nadir şahın qoşununda xidmətə cəlb edilərək şahın 1739-cu ildə Hindistana yürüşündə də iştirak ediblər.

Ordubad həm də maraqlı şəhər infrastrukturuna malikdir. Bu şəhər, əsasən, 5 böyük məhəllədən ibarətdir. Bu məhəllələr “Ambaras”, “Kürdətəl”, “Üçtürkən-gə”, “Mingis” (“Minkəs”) və “Sərsəhər” (“Şəşəri”) adlanır. Bundan başqa, həmin

aşağıya doğru maneəsiz yayılmasına imkan verir. Buna görə də Ordubaddakı məscidlərdə minarələrin tikilməsinə ehtiyac olmayıb. Ənənəvi olaraq, əsas məhəllələrdəki hər məscidin qarşısında çeşmə və çinar ağaclarının olmasına da xüsusi diqqət yetirilib. Şəhərin əsas böyük meydanında (həm keçmişdə, həm də indi şəhər sakinlərinin ən çox toplaşdığı meydan) yaşı

rastrukturunu baxımından cəlbədidir. Aydın məsələdir ki, su olmayan yerdə həyat da olmaz. Ancaq su olan yerdə həyatın daha gözəl olmasını bu şəhərin sakinləri hələ qədimdən anlayıblar. Tarixçilərə görə, qədimlərdə Ordubad şəhərində yüzdən çox çeşmə olub. Elə təkcə XVII əsrdə yaşamış tarixçi Məhəmməd Müfid Mustafə Ordubad şəhərində 70-dən çox çeşmənin olduğunu bildirir.

yerləşdirilməsi, şəhərdə kanalizasiya qurğularının mövcudluğu, hamamlar burada qədim şəhər mədəniyyətini təsdiq edən faktlardır.

Son dövrlərdə onlarla belə kəhriz yenidən bərpa olunaraq əhalinin istifadəsinə verilib. Keçmişdə yeraltı suların çəkilişi zamanı, əsasən, saxsı borulardan istifadə olunub ki, bu da suyun həm ekoloji baxımdan təmizliyinin saxlanılmasına, həm də

Düşünürük ki, qədimlik və müasirliyin simasını bizə eyni güzgüdə göstərməyi bacaran Ordubad təkcə muxtar respublikanın və ya ölkəmizin deyil, ümumilikdə, qədim Şərqin möhtəşəm şəhərlərindən biridir. Bütün bu parametrlərinə görə Ordubad, həm də ölkəmizin turizm potensialının təbliğində böyük rola malikdir.